

Inventariserend Veldonderzoek door middel van
proefsleuven in het plangebied Hoek Kerkstraat /
Commandeursweg Bennekom, deelgebied B,
gemeente Ede

Berno Tops

Zuidnederlandse Archeologische Notities

210

Amsterdam 2010

Archeologisch Centrum Vrije Universiteit – Hendrik Brunsting Stichting

De serie *Zuidnederlandse Archeologische Notities* is een uitgave van de Hendrik Brunsting Stichting van het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit te Amsterdam

Colofon

Opdrachtgever:	gemeente Ede
Bevoegd Gezag:	Gemeente Ede
Project:	Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom, deelgebied B
Uitvoerder:	ACVU-HBS
Plaats documentatie:	ACVU-HBS, dependance Rivierengebied
Objectcode:	EDE-BC-09
Onderzoeksmeldingsnummer:	38188
Kaartblad:	39 F
Oppervlakte onderzoeksgebied:	4.583 m ² (deelgebied B)
Oppervlakte plangebied:	1,3 ha. (Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom)
Coördinaten:	174.556/445.474 174.596/445.480 174.577/445.409 174.621/445.368 174.646/445.372 174.631/445.455
Status:	definitief
Datum :	februari 2010
Auteur:	drs. B.P.C.A. Tops
Bijdragen:	5
Redactie:	Drs. J. van Renswoude.
Autorisatie:	Drs. J. van Renswoude.
Grafische bewerking:	W.J.M.M. Jozen (BA)
ISBN:	978-90-8614-143-3

©ACVU-HBS Amsterdam, februari 2010

Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit - Hendrik Brunsting Stichting, Amsterdam

De Boelelaan 1105

1081 HV Amsterdam

INHOUD

Samenvatting

1	Inleiding	2
2	Vooronderzoek en verwachting	2
	2.1 Vooronderzoek	2
	2.2 Archeologische verwachting	3
3	Doel- en vraagstellingen	3
	3.1 Doelstelling	3
	3.2 Vraagstellingen	4
4	Onderzoeksstrategie	4
5	Resultaten	6
	5.1 Inleiding	6
	5.2 Landschappelijke context	6
	5.3 Archeologische resten	6
	5.4 Conclusie	7
6	Conclusies	7
	6.1 Beantwoording onderzoeksvragen	7
	6.2 Conclusie: geen vindplaats	9
7	Aanbevelingen	9
	7.1 Aanbeveling: vrijgave voor verdere ontwikkeling	9
	Literatuur	10

Bijlagen

Bijlage 1. Locatie deelgebieden A, B en C binnen plangebied Hoek Kerkstraat / Commandeursweg en ligging gemeente Ede-Bennekom binnen Nederland.

Bijlage 2. Overzicht archeologische perioden

Bijlage 3. Ligging werkputten 1 en 2 binnen deelgebied B.

Bijlage 4. Foto's vlak 1 en profiel 1 in werkputten 1 en 2.

Bijlage 5. Vlaktekening werkputten 1 en 2.

SAMENVATTING

De gemeente Ede is voornemens om binnen het plangebied Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom, deelgebied B woningbouw te realiseren. Voorafgaande aan deze werkzaamheden heeft ACVU-HBS een Inventariserend Veldonderzoek door middel van proefsleuven uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek is geen archeologische vindplaats aangetroffen. Aan het bevoegd gezag wordt daarom geadviseerd deelgebied B vrij te geven voor wat betreft de archeologie. Nader archeologisch onderzoek wordt in deelgebied B niet nodig geacht.

Deelgebied A van het plangebied is reeds vrijgegeven voor verdere ontwikkeling. In deelgebied C is voorafgaand aan het verwijderen van de bestaande bebouwing, verharding en begroeiing het praktisch niet mogelijk adequaat archeologisch onderzoek uit te voeren. De inventarisatie en waardering van de daar gelegen archeologische resten zal in eventuele een vervolgfase aan bod moeten komen.

I INLEIDING

In deelgebied B van het plangebied Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom, gemeente Ede is een Inventariserend Veldonderzoek door middel van Proefsleuven uitgevoerd (bijlage 1). Dit onderzoek is in opdracht van de gemeente Ede verricht door de Hendrik Brunsting Stichting van het Archeologisch Centrum van de Vrije Universiteit (ACVU-HBS).

Vooronderzoek heeft uitgewezen dat binnen het onderzoeksgebied mogelijk archeologisch waardevolle resten aanwezig zijn van een vindplaats uit de Romeinse tijd (voor een overzicht van archeologische perioden zie bijlage 2). Deze mogelijke resten worden bedreigd door woningbouwplannen binnen het plangebied. Hoewel de exacte plannen nog niet bekend zijn gemaakt, is wel duidelijk dat de verstoring deels dieper zal zijn dan 30 cm en dat gebouwen mogelijk worden onderkelderd.

Het proefsleuvenonderzoek heeft onder andere als doel de aan- of afwezigheid van archeologische resten binnen deelgebied B aan te tonen. Op basis van de resultaten wordt een advies gegeven over een eventueel vervolgonderzoek of vrijgave van het terrein voor wat betreft de archeologie.

De leiding van het project was in handen van drs. J. van Renswoude; de dagelijkse leiding in het veld van drs. B.P.C.A. Tops die in het veld werd bijgestaan door W.J.M.M. Jozen (B.A.). J.A.M. van Eenbergen droeg mede zorg voor het landmeetkundig werk. L.E.H. Wolters van de gemeente Ede is de opdrachtgever. M. van Domburg en C.H. Peen traden namens de gemeente Ede op als vertegenwoordigers van het bevoegd gezag.

De opbouw van dit rapport is als volgt. In het nu volgende, tweede hoofdstuk wordt kort ingegaan op de resultaten van het vooronderzoek en de archeologische verwachting. Hoofdstuk 3 en 4 zijn gewijd aan de doel- en vraagstellingen, respectievelijk de strategie van het onderzoek. In hoofdstuk 5 komen de resultaten met betrekking tot de landschappelijke context en de archeologie aan bod. In hoofdstuk 7 staan de conclusies en in hoofdstuk 8 is de aanbeveling ten aanzien van het vervolgtraject geformuleerd.

2 VOORONDERZOEK EN VERWACHTING

2.1 VOORONDERZOEK

Deelgebied B, het onderzoeksgebied, maakt deel uit van het plangebied Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom met een totale oppervlakte van ca. 1,3 ha (zie bijlage 1). Dit complete plangebied is onderzocht door middel van bureau- en booronderzoeken.¹ Daarnaast is ook in deelgebied A een proefsleuf aangelegd.² In deelgebied C is een dergelijk onderzoek door de huidige bebouwing nog niet mogelijk.

Het plangebied ligt enkele honderden meters ten westen van het middeleeuwse centrum van Bennekom. Van historische kaarten vanaf de 19de eeuw is bekend dat het betreffende terrein, Broekakkers genaamd, in gebruik was als agrarisch terrein en zich bevond in de randzone van de jongere akkercomplexen rondom Bennekom. Deze jongere akkercomplexen zijn in de Nieuwe Tijd ontstaan op het voedselarme pleistocene dekzand na het verrijken van de grond met mest en plaggen. Het plangebied bevindt zich in een zone van gordeldekzanden met beek- en eerdgronden. Ten noordwesten van het plangebied op ca. 75 m afstand is in 1970-1971 rond de Hof van St. Pieter een inheems-Romeinse nederzetting opgegraven.³ Hierbij zijn onder andere sporen van ca. 30 boerderijplattegronden en van

---

¹ Siekema 2005a en 2005b.

² Ridder 2008.

³ Van Es/Miedema/Wynia 1985.

metaalbewerking gevonden. Behalve deze vindplaats zijn uit de directe omgeving ook losse vondsten bekend daterend uit de periode van het Neolithicum tot en met de Middeleeuwen.

Uit de boringen blijkt dat de bodemopbouw bestaat uit dekzand met daar bovenop een plaggendek⁴ (20 – 110 cm dik) dat weer is afgedekt met een recente ophogingslaag (50 – 150 cm dik).⁵ Het plaggendek bestaat uit een humeus, soms venig, zandpakket. Onder het plaggendek bevindt zich een depressie met een vochtig karakter waar waarschijnlijk voorafgaand aan de verrijking van de grond geen intensieve landbouw mogelijk was. In het plaggendek zijn verspreid over het plangebied houtskool, baksteen en scherven uit de periode van de 15de–18de eeuw aangetroffen. In het deelgebied B is bovendien een brons- of metaalslak gevonden en zijn onderin het plaggendek indicaties voor een mogelijk oude akkerlaag (datering onbekend).

Tijdens het proefsleuvenonderzoek in deelgebied A zijn (sub)recente sporen en vondsten aangetroffen maar geen vindplaats. De in de proefsleuf aangetroffen bodemopbouw komt overeen met de bevindingen in de boringen. Aangezien geen vindplaats is aangetroffen is aan het bevoegd gezag geadviseerd in deelgebied A geen vervolgonderzoek te laten uitvoeren. Dit advies is overgenomen.

2.2 ARCHEOLOGISCHE VERWACHTING

De archeologische beleidskaart van de gemeente Ede kent aan het onderzoeksgebied een hoge verwachtingswaarde toe omdat archeologische resten onder een plaggendek op Pleistoceen dekzand vaak goed bewaard zijn.⁶ De kans is groot dat sporen van de nabij gelegen inheems-Romeinse nederzetting ook binnen het onderzoeksgebied aanwezig zijn, daarnaast zijn ook andere sporen daterend van na de laatste IJstijd niet uitgesloten.⁷

Op basis van het reeds uitgevoerde onderzoek is niet duidelijk of binnen het onderzoeksgebied een vindplaats aanwezig is. De vondsten in de boringen en de mogelijke oude akkerlaag kunnen op een vindplaats duiden, maar daarnaast geven de vochtige omstandigheden ook aan dat de situatie voor bewoning en andere vormen van intensief gebruik minder geschikt was. Eventuele archeologisch waardevolle resten bevinden zich onder het plaggendek in de top van het dekzand. Dit niveau ligt op een diepte variërend van 125 – 175 cm beneden het huidige maaiveld.⁸

3 DOEL- EN VRAAGSTELLINGEN

3.1 DOELSTELLINGEN

Het doel van dit proefsleuvenonderzoek is, volgens het opgestelde programma van Eisen (PvE)⁹, om vast te stellen of in het onderzoeksgebied archeologische vindplaatsen aanwezig zijn en, indien dit het geval is, voldoende gegevens over de vindplaatsen te verzamelen voor een waardering conform KNA versie 3.1.¹⁰ Op basis van de waardering van een eventuele vindplaats wordt een advies aan het bevoegd

---

⁴ In dit rapport is niet de term esdek maar plaggendek gebruikt. Voor het onderscheid van deze termen lees Lascaris 2006.

⁵ Siekema 2005b.

⁶ Heunks 2005.

⁷ Peen 2009, 6.

⁸ Stiekema 2005a, 8-9.

⁹ Peen 2009, 3.

¹⁰ CCVD 2006, versie 3.1.

gezag (gemeente Ede) gegeven ten aanzien van de noodzaak van een vervolgonderzoek en vrijgave van het terrein met betrekking tot de archeologie.

Een vindplaats is te herkennen aan archeologische sporen en vondsten in de grond. Een proefsleuvenonderzoek dient deze resten aan het licht te brengen. Als een vindplaats wordt aangetroffen, dan kan deze gewaardeerd te worden op basis van de aard, omvang, datering, conservering en gaafheid van de archeologische resten. Indien er geen archeologische resten worden aangetroffen dan kan van een waardering geen sprake zijn.

3.2 VRAAGSTELLINGEN

Het uitgangspunt bij het verzamelen van gegevens tijdens het uitgevoerde onderzoek is het beantwoorden van een elftal onderzoeksvragen geformuleerd in het Programma van Eisen (PvE).¹¹ De antwoorden op deze vragen vormen de basis voor de uiteindelijke waardering van een eventuele vindplaats.

1. Welke aanvullende informatie levert dit proefsleuvenonderzoek ten aanzien van de inheems-Romeinse vindplaats die in de nabijheid is opgegraven.¹²
2. Wat is de exacte aard, het karakter, de datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit van de vindplaats?
3. Zijn er sporen aanwezig uit de verschillende perioden waarvoor aanwijzingen zijn gevonden tijdens het IVO-boren? Zo ja, is al een relatie te leggen tussen deze verschillende fasen (continuïteit)?
4. Behoren de aangetroffen sporen bij de inheems-Romeinse nederzetting ten westen van het plangebied, of is hier sprake van een andere vindplaats?
5. Is er al inzicht te krijgen in de omvang en begrenzing van de vindplaats?
6. Welke informatie kan deze vindplaats geven over het ontstaan van Bennekom en het landschap rondom?
7. Zijn in het plangebied sporen van metaalproductie en/of verwerking aanwezig?
8. Wat is de specifieke bodemopbouw ter plaatse van deelgebied B? Welke bodemlagen kunnen worden onderscheiden? Is daadwerkelijk sprake van een 'esdek'?
9. Wat is de hoogte (in cm +NAP) van de bovenkant van het 'esdek' (of humeuze pakket) en van het oude woonoppervlak (paleoreliëf) (vgl. Van Es et al. 1985, afb. 8-9-10, pag. 537 - 539)?¹³
10. Wat is er met betrekking tot het 'esdek' of 'humeuze ophoogpakket' zelf te zeggen over fossiele akkerlagen, fasering van het pakket, sporen van historische bodembewerking, organisch materiaal in het 'esdek', de bodem waarop het pakket is aangelegd/ontstaan?
11. Is in de proefsleuven een sterk humeus tot weinig zandpakket aangetroffen? Zo ja, is een datering te geven? Wat is de mogelijke begrenzing van deze depressie binnen en buiten het plangebied

4 ONDERZOEKSTRATEGIE

De strategie en methode van het onderzoek is uiteengezet in het PvE.¹⁴ De strategie betreft het door middel van proefsleuven steekproefsgewijs (5.8 %) onderzoeken van het 4.583 m² grote deelgebied B op de aanwezigheid van archeologische resten. Dit komt neer op in totaal 264 m² te onderzoeken oppervlak. Het uitgangspunt hierbij is dat de resten in de proefsleuven representatief zijn voor de archeo-

---

¹¹ Peen 2009, 7.

¹² Van Es/Miedema/Wynia 1985.

¹³ Van Es/Miedema/Wynia 1985, 537 - 539.

¹⁴ Peen 2009, 7-10.

logie in het hele onderzoeksgebied. De resultaten van het onderzoek vormen de basis voor de onderbouwing van het selectieadvies aan het bevoegd gezag.

In het PvE was het graven van een noord-zuid georiënteerde proefsleuf (werkput 1) van 18 x 8 m en een oost-west georiënteerde proefsleuf (werkput 2) van 20 x 6 m gepland. Tijdens de uitvoering bleek dat de omvang van de proefsleuven aangepast diende te worden aan de lokale omstandigheden. Rekening houdend met de aanwezige bomen en bestrating is werkput 1 uiteindelijk ca. 17 x 7 m en werkput 2 ca. 19 x 5 m geworden (zie bijlage 3). Binnen werkput 2 is slechts ca. 48 m² verdiept tot het gewenste vlak omdat de aanwezige afwateringsbuis en bestrating gespaard diende te worden. De gezamenlijke oppervlakte van het aangelegde archeologische vlak is 168 m² (3.7 % van het onderzoeksgebied) en is daarmee aanzienlijk kleiner dan de geplande oppervlakte van 264 m². In overleg met het bevoegd gezag is besloten geen aanvullende sleuven aan te leggen om het geplande oppervlak te kunnen realiseren. De argumenten voor deze beslissing zijn de eenduidige resultaten in de reeds aangelegde proefsleuven en de overeenkomsten met de onderzoeksresultaten in het aangrenzende deelgebied A (zie hoofdstuk 2).

Tijdens het veldwerk is in de proefsleuven de bovengrond met een graafmachine laagsgewijs verwijderd tot op het hoogst 'leesbare' vlak in de top van het pleistocene dekzand. Op dit vlak zouden eventuele archeologische sporen zichtbaar moeten zijn. In werkput 1 lag dit vlak 1 op ca. 13.10 m + NAP (ca. 1.50 m onder het maaiveld) en in werkput 2 op ca. 12.90 m + NAP (ca. 1.0 m onder het maaiveld). Tijdens het verwijderen van de bovengrond is na iedere haal van de graafmachine de grond op het oog en met een metaaldetector onderzocht op de aanwezigheid van vondsten.

De waarnemingen in de proefsleuven zijn vastgelegd door middel van tekeningen, beschrijvingen en foto's (bijlage 3). In de proefsleuven zijn kleur- en textuurverschillen geïnterpreteerd als sporen en lagen. Een selectie van de sporen is gecoupeerd om de aard en opbouw ervan te onderzoeken. Vlak-, profiel- en coupetekeningen zijn op schaal gemaakt (vlaktekening 1:50 en profiel- en coupetekeningen 1:20). Om de locatie van de werkputten en de vlaktekeningen te kunnen relateren aan coördinaten van de Rijksdriehoeksmeting is met een *Total Station* binnen het onderzoeksgebied een *grid* van vaste punten met bekende coördinaten uitgezet. Op de vlaktekeningen zijn coördinaten van dit *grid* aangegeven. De hoogte van het vlak is gemeten in raaien waarbinnen de onderlinge afstand van de meetpunten 5 m is. De metingen zijn omgerekend naar NAP-hoogten.

Om aanvullende gegevens omtrent de landschappelijke context te verzamelen zijn de zichtbare lagen beschreven in het vlak en in iedere werkput één lengteprofiel. De beschrijving van de onderscheiden lithologische en/of archeologische laag heeft plaatsgevonden op textuur, kleur, het gehalte organische stof en andere lithologische en bodemkundige verschijnselen. Voor de beschrijving van de putwandprofielen is de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB), dat gebaseerd is op NEN5104, als leidraad aangehouden.¹⁵ De locatie van de profielen is aangegeven op de vlaktekening.

Na afronding van het veldwerk zijn de proefsleuven dichtgemaakt en aan de bovenzijde zo goed mogelijk afgevlakt.

Behalve de veldwerkmethode is ook de wijze en detail van analyse van de fysisch-geografische gegevens, vondsten, sporen en structuren in het PvE vastgelegd. Daarin is tevens aangegeven dat de analyse zich moet richten op het beantwoorden van de onderzoeksvragen. De resultaten van de uitwerking zijn weergegeven in de nu volgende hoofdstukken.

---

¹⁵ Bosch 2005 en Nederlands Normalisatie Instituut 1989.

5 RESULTATEN

5.1 INLEIDING

In dit hoofdstuk worden de veldwerkgegevens gepresenteerd en geanalyseerd aan de hand van twee onderwerpen: landschappelijke context en archeologische resten. De analyseresultaten vormen de basis voor de beantwoording van de onderzoeksvragen in hoofdstuk 6.

5.2 LANDSCHAPPELIJKE CONTEXT

De gegevens van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek bevestigen het bestaande beeld van de oorspronkelijk situatie van een depressie met daarbinnen vochtige omstandigheden (zie hoofdstuk 2). Daarnaast is duidelijk geworden dat de depressie afwatert van het (noord)westen richting het (zuid)oosten. De foto's in bijlage 4 van een deel van de lengteprofielen van werkput 1 en van werkput 2 geven een representatief beeld van de bodemopbouw binnen het onderzoeksgebied.

De bodem bestaat direct onder het maaiveld uit een recente ophogingslaag. Onder deze laag bevindt zich een (sub)recente bouwvoor die zich heeft gevormd in het bovenste deel van het plaggendek. Het plaggendek is humeus en wordt naar het oosten toe veniger. Dit laatste heeft te maken met de afwatering richting het lager gelegen en daardoor vochtiger oostelijke deel. In het oostelijke deel waren onderaan het plaggendek lokaal veenresten zichtbaar. In het plaggendek is tot onderin zeer homogeen van kleur en textuur en bevat zand, grind, houtskool, baksteen en enkele scherven. Dit materiaal is niet ouder dan de 18de eeuw. Het plaggendek ligt bovenop op een C-horizont die bestaat uit twee afzettungen. De bovenste is een ca. 10 cm dikke laag grijs, fijn leemig zand (met enkele kleine roestvlekken) afgezet door water en daaronder een scherpe overgang naar geel, fijn leemarm zand afgezet door wind. Deze laatste afzetting is onveranderd aangetroffen tot op ca. 50 cm onder het aangelegde vlak. De bovenste leemlaag is voor water slecht doordringbaar waardoor bovenop natte omstandigheden zijn ontstaan en er niet of nauwelijks sprake is geweest van podzolvorming maar van veenvorming. Wanneer dit veen is gevormd is onbekend. Beide lagen van de C-horizont zijn, als gevolg van natte omstandigheden, nog herkenbaar doorworteld.

In het onderzoeksgebied waren voorafgaand aan de plaggenbemesting en recente ophoging hoogteverschillen aanwezig. Het terrein liep zoals eerder aangegeven oorspronkelijk af van west naar oost. Het aflopen van het direct onder het plaggendek aangelegde vlak is illustratief voor het hoogteverschil van het oorspronkelijke terrein. Dit verloop is gerelateerd aan de hoogte van het oorspronkelijke oppervlak en niet aan het verschil in diepte van de latere verstoringen. Het argument voor deze conclusie is dat de natuurlijk gevormde ondergrens van de bovengenoemde grijze leemlaag van de C-horizont hetzelfde reliëf vertoont als de onderkant van het plaggendek. In de westelijk gelegen werkput 1 ligt dit aangelegde vlak op een hoogte van ca. 13.10 m +NAP terwijl in de oostelijk gelegen werkput 2 deze hoogte afneemt naar 12.97 m +NAP in het westelijke deel van deze werkput naar 12.87 m +NAP in het oostelijke deel. Dit correspondeert zoals gezegd met het verloop van de onderkant van de leemlaag in de C-horizont van 13.20 m +NAP in het westen van werkput 1 naar 12.95 m en uiteindelijk 12.75 m +NAP in het oosten van werkput 2.

5.3 ARCHEOLOGISCHE RESTEN

In de werkputten 1 en 2 zijn behalve enkele recente en subrecente sporen geen archeologische resten aangetroffen (bijlage 5). De gedigitaliseerde vlaktekeningen van de beide werkputten zijn afgebeeld in bijlage 5.

In werkput 1 zijn in de C-horizont (S1.2) in het aangelegde vlak (ca. 13.10m +NAP) een sub-recente sloot waarlangs beschoeiing heeft gestaan en een subrecente kuil gevonden. De sloot (S1.4) was meer dan 1.75 m breed en ca. 80 cm diep. De oriëntatie van de sloot is min of meer oost-west en sluit daarmee haaks aan op de huidige Commandeursweg. De vulling van de sloot was dezelfde als het verploegde plaggendek. Het plaggendek bevat houtskool, baksteen en aardewerk met tinglazuur dat lijkt te dateren vanaf eventueel de 17de, maar mogelijk eerder de 18de eeuw. Dit materiaal is niet verzameld. Van de beschoeiing aan de zuidzijde van de sloot resteren direct langs de rand van de sloot een rij van drie paalkuilen (S1.6, S1.8 en S1.9). De paalkuilen zijn van gelijke grootte (ca. 50 cm in doorsnede) en hebben een onderlinge afstand van 2.5 en 2.75 m. Paalkuil S1.8 is gecoupeerd. De resterende diepte van de paalkuil is 46 cm. Bij ontmanteling van de beschoeiing lijkt de paal te zijn uitgegraven. In werkput 1 zijn naast de genoemde gegraven sporen ook enkele natuurlijke fenomenen zoals boomvallen aangetroffen. Al deze bomen waren omgevallen voor de vorming van het veen en het plaggendek.

In werkput 2 is direct onder het maaiveld een recente afwateringsbuis (S2.3) aangetroffen. Om beschadiging hieraan te voorkomen is de werkput alleen langs de buis verdiept naar het gewenste vlak in de C-horizont (S2.2 leemlaag) (ca. 12.90 m +NAP). In dit vlak zijn alleen natuurlijke fenomenen waargenomen en geen archeologische sporen.

5.4 CONCLUSIE

Het huidige landschap in en rondom het onderzoeksgebied zich heeft gevormd tijdens en na de laatste IJstijd. In het recente verleden is het terrein met grond van elders opgehoogd. Het was van oorsprong een vochtige depressie waarin veenvorming heeft plaatsgevonden en minder geschikt voor intensief gebruik. Wanneer de veenvorming heeft plaatsgevonden en ook waar zich een (eventueel) Romeins niveau zich bevindt is onbekend. Het veen en mogelijk ook het Romeinse niveau is opgenomen in het plaggendek. Het terrein lijkt in de 18de eeuw pas na het verrijken van de grond met plaggen en mest te zijn gebruikt voor landbouw. Recente versterking van het bodemprofiel is niet of nauwelijks doorgedrongen tot de C-horizont en beperkt zich hoofdzakelijk tot het plaggendek. Archeologische resten hadden zich kunnen bevinden in de top van de C-horizont onder het plaggendek en het recente ophoingspakket.

In de proefsleuven zijn in het vlak in de top van de C-horizont alleen (sub)recente sporen aangetroffen die dateren vanaf en na de 18de eeuw en er zijn geen aanwijzingen voor archeologische resten op diepere niveaus. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek geen archeologische vindplaats aangetoond heeft binnen het onderzoeksgebied.

6 CONCLUSIES

6.1 BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN

1. *Welke aanvullende informatie levert dit proefsleuvenonderzoek ten aanzien van de inheems-Romeinse vindplaats die in de nabijheid is opgegraven.*¹⁶

Binnen het onderzoeksgebied (deelgebied B van het plangebied Bennekom Centrum) liggen geen sporen van de ca. 75 m noordwestelijk gelegen inheems-Romeinse vindplaats. De grens van de vindplaats ligt buiten het onderzoeksgebied.

2. *Wat is de exacte aard, het karakter, de datering, gaafheid, conservering en relatieve kwaliteit van de vindplaats?*

In het onderzoeksgebied is geen vindplaats aangetroffen.

---

¹⁶ Van Es/Miedema/Wynia 1985.

3. Zijn er sporen aanwezig uit de verschillende perioden waarvoor aanwijzingen zijn gevonden tijdens het IVO-boren? Zo ja, is al een relatie te leggen tussen deze verschillende fasen (continuïteit)?

De vondsten die zijn aangeboord zijn afkomstig uit het plaggendek. Ook tijdens het proefsleuvenonderzoek was materiaal hierin zichtbaar. Sporen ouder dan de Nieuwe Tijd zijn niet aangetroffen.

4. Behoren de aangetroffen sporen bij de inheems-Romeinse nederzetting ten westen van het plangebied, of is hier sprake van een andere vindplaats?

In het onderzoeksgebied zijn geen sporen van de inheems-Romeinse of enig andere archeologische vindplaats aangetroffen.

5. Is er al inzicht te krijgen in de omvang en begrenzing van de vindplaats?

Zie antwoord vraag 4.

6. Welke informatie kan deze vindplaats geven over het ontstaan van Bennekom en het landschap rondom?

Zie antwoord vraag 4.

7. Zijn in het plangebied sporen van metaalproductie en/of verwerking aanwezig?

Nee.

8. Wat is de specifieke bodemopbouw ter plaatse van deelgebied B? Welke bodemlagen kunnen worden onderscheiden? Is daadwerkelijk sprake van een 'esdek'?

De bodemopbouw bestaat uit een C-horizont van pleistocene afzettingen door water en wind. De bovenliggende door water afgezette leemhoudende laag is slecht waterdoorlatend waardoor er niet of nauwelijks sprake is van podzolvorming, maar van vochtige omstandigheden met veenvorming. De oorspronkelijk gevormde veenlaag is binnen de proefsleuven door het ploegen van de grond opgenomen in het later opgeworpen plaggendek. Het veen kan elders bewaard zijn gebleven.¹⁷ Dit plaggendek is ontstaan door het opwerpen van plaggen en mest. Het materiaal in het plaggendek lijkt de vorming hiervan niet eerder te plaatsen dan de 18de eeuw. Het plaggendek is in het recente verleden opgehoogd met grond van elders.

9. Wat is de hoogte (in cm +NAP) van de bovenkant van het 'esdek' (of humeuze pakket) en van het oude woonoppervlak (paleoreliëf) (vgl. Van Es et al. 1985, afb. 8-9-10, pag. 537 - 539)?

Onder de recente ophogingslaag is de bovenkant van het plaggendek exclusief de subrecente bouwvoor ca. 13.60 m +NAP in het westelijke deel van het onderzoeksgebied en ca. 13.30 m +NAP in het oostelijke deel of inclusief de (sub)recente bouwvoor respectievelijk 13.60 m en 13.80 m +NAP. De hoogte van de top van de C-horizont (leemlaag) direct onder het plaggendek in het onderzoeksgebied ligt tussen 12.90 m en 13.20 m +NAP. In de noordwestelijk gelegen inheems-Romeinse vindplaats ligt dit niveau aanzienlijk hoger op ca. 14.00 m +NAP.

10. Wat is er met betrekking tot het 'esdek' of 'humeuze ophoogpakket' zelf te zeggen over fossiele akkerlagen, fasering van het pakket, sporen van historische bodembewerking, organisch materiaal in het 'esdek', de bodem waarop het pakket is aangelegd/ontstaan?

Zie antwoord vraag 8.

11. Is in de proefsleuven een sterk humeus tot weinig zandpakket aangetroffen? Zo ja, is een datering te geven? Wat is de mogelijke begrenzing van deze depressie binnen en buiten het plangebied?

In de proefsleuven bleek het sterk humeus tot weinig zandpakket het onderste deel van het plaggendek te zijn. Het gehele onderzoeksgebied behoort tot een depressie. De depressie watert binnen het onderzoeksgebied af richting het oosten. De noordwestelijke oever van de depressie loopt ruim een meter op buiten het plangebied tot aan de opgegraven inheems-Romeinse vindplaats.

---

¹⁷ Stiekema 2005b, 8-9.

6.2 CONCLUSIE: GEEN VINDPLAATS

Door middel van twee proefsleuven van in totaal ca. 168 m² is 3.8% van het deelgebied B (4.583 m²) van het plangebied Bennekom Hoek Kerkstraat / Commandeursweg archeologisch onderzocht. De omstandigheden in het onderzoeksgebied zijn door de aanwezigheid van een beschermend plaggende en ophogingslaag gunstig voor het aantreffen van archeologische resten. Desondanks zijn geen archeologische resten aangetroffen maar alleen (sub)recente sporen. Het terrein ligt in een depressie, waardoor het waarschijnlijk te vochtig was voor gebruik. Op de noordwestelijke oever van de depressie, ruim één meter hoger, ligt de inheems-Romeinse nederzetting die door van Es is gepubliceerd in 1985.¹⁸

Op basis van de afwezigheid van archeologische resten is geconcludeerd dat er geen vindplaats ligt binnen het onderzoeksgebied. Volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie 3.1 kan er zonder vindplaats dan ook geen sprake zijn van een waardering.¹⁹

7 AANBEVELING

7.1 VRIJGAVE VOOR VERDERE ONTWIKKELING

Binnen het onderzoeksgebied, deelgebied B, is door middel van het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek geen vindplaats aangetroffen. Op basis van deze conclusie wordt aan het bevoegd gezag, de gemeente Ede, geadviseerd het onderzoeksgebied voor wat betreft de archeologie vrij te geven voor verdere ontwikkeling. Een vervolgonderzoek wordt niet noodzakelijk geacht.

Onderzochte deel van deelgebied B ligt in een depressie. De hoogte van de oorspronkelijke bodem, onder kunstmatig ophoogde grondpakket, loopt binnen het plangebied Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom naar het noorden toe waarschijnlijk op.²⁰ Het noordelijk gelegen deelgebied C ligt dichterbij de over van de depressie waardoor het mogelijk is ter plaatse dat nog resten van de genoemde Romeinse vindplaats aanwezig zijn. Het is raadzaam in deelgebied C de inventarisatie en waardering van de archeologische resten, zoals door het bevoegd gezag reeds aangegeven, in een eventuele vervolgfase aan bod te laten komen.²¹

---

¹⁸ Van Es/Miedema/Wynia 1985.

¹⁹ CCVD 2006, versie 3.1.

²⁰ Stiekema 2005a en Stiekema 2005b.

²¹ Peen 2009, 3.

L I T E R A T U U R

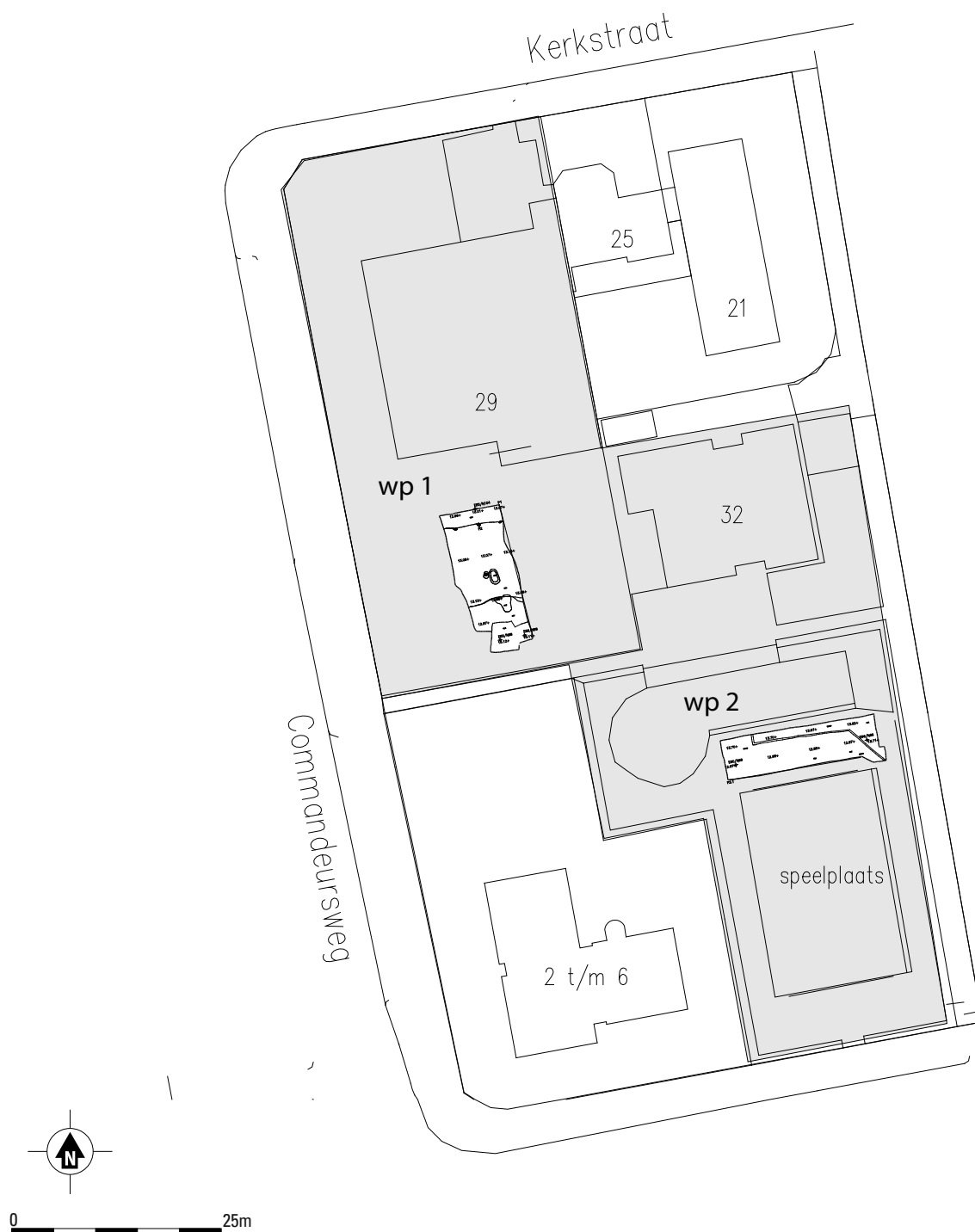
- Bosch, J.H.A 2005: *Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode. Op basis van de Standaard Boor Beschrijvingsmethode versie 5.2*, Utrecht (TNO-rapport NITG 05-043-A).
- Centraal College van Deskundigen (CCvD) Archeologie, 2006: *Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1*, vastgesteld op 19 juni 2006, SIKB Gouda.
- Es, W.A. van, M. Miedema en S.L. Wynia, 1985: Eine Siedlung der römischen Kaiserzeit in Bennekom, Provinz Gelderland, in Van Es *et al.*: *Berichten van de Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek 35*, Amersfoort.
- Heunks, E., 2005: *Actualisering archeologische verwachtingskaart gemeente Ede; Van verwachtingskaart naar beleidsadvieskaart*, Amsterdam (RAAP-rapport 1130).
- Lascaris, M.A. 2006: *Archeologisch booronderzoek op terreinen met een plaggendeek*, Amsterdam (ACVU-HBS).
- Nederlands Normalisatie-instituut, 1989: *Nederlandse Norm NEN 5104, Classificatie van onverharde grondmonsters*, Nederlands Normalisatie-instituut, Delft.
- Ridder, A., 2008: *Bennekom, Kierkamperweg en omgeving (gemeente Ede), Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven*, Amersfoort (ADC ArcheoProjecten rapport 1491).
- Stiekema, M., 2005a: *Bennekom, Kerkstraat 29. Een bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek in de vorm van boringen*, Amersfoort (ADC ArcheoProjecten rapport 386).
- Stiekema, M., 2005b: *Bennekom, Kierkamperweg en omgeving. Een bureauonderzoek en Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van boringen*, Amersfoort (ADC ArcheoProjecten rapport 443).

Bijlage 1. Locatie van de deelgebieden A, B en C binnen het plangebied
 Hoek Kerkstraat / Commandeursweg Bennekom, met als inzet
 de locatie van de gemeente Ede-Bennekom in Nederland.

Bijlage 2.   Overzicht van archeologische perioden

begin	einde	periode
1750 na Chr. - heden		Nieuwste Tijd
1500 na Chr. - 1750 na Chr.		Nieuwe Tijd
1300 na Chr. - 1500 na Chr.		Late Middeleeuwen
1000 na Chr. - 1300 na Chr.		Volle Middeleeuwen
450 na Chr. - 1000 na Chr.		Vroege Middeleeuwen
270 na Chr. - 450 na Chr.		laat-Romeinse tijd
70 na Chr. - 270 na Chr.		midden-Romeinse tijd
12 voor Chr. - 70 na Chr.		vroeg-Romeinse tijd
250 voor Chr. -12 voor Chr.		Late IJzertijd
500 voor Chr. -250 voor Chr.		Midden IJzertijd
775 voor Chr. -500 voor Chr.		Vroege IJzertijd
2000 voor Chr. -775 voor Chr.		Bronstijd
5300 voor Chr. -2000 voor Chr.		Neolithicum
8800 voor Chr. -4900 voor Chr.		Mesolithicum
tot 8800 voor Chr.		Paleolithicum

Bijlage 3. Bennekom-deelgebied B. Locatie werkputten 1 en 2 binnen deelgebied B.

Bijlage 4. Bennekom-deelgebied B. Foto's vlak 1 en profiel 1 van werkputten 1 en 2.

Werkput 1 vlak 1.

Werkput 1 P1.

Werkput 2 vlak1.

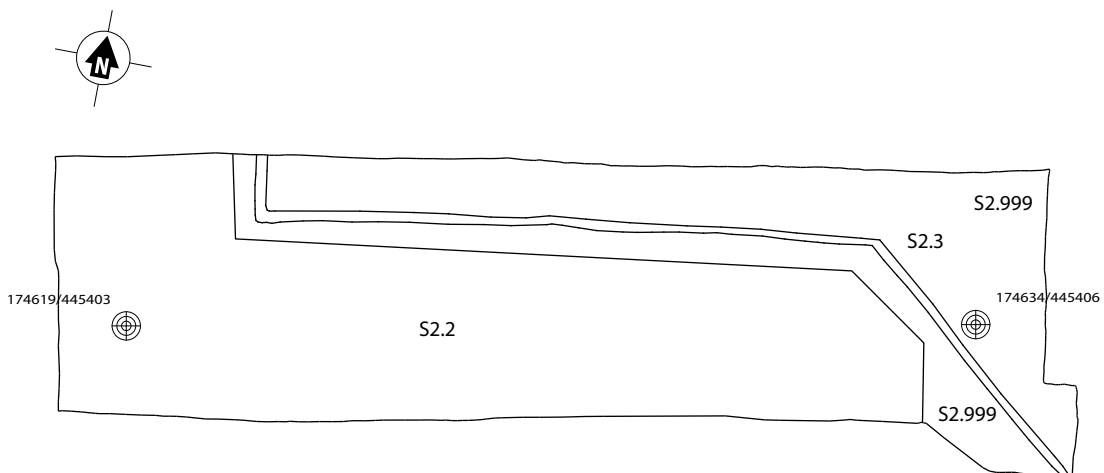

Werkput 2 P1.

Werkput 1 vlak 1.

Werkput 2 vlak 1.

0 5m

A: Putgrens; B: Natuurlijk; C: (sub)Recent Spoor; D: Meetbuis.

Bijlage 5. Bennekom-deelgebied B.Vlaktekening werkputten 1 en 2.